

GREAT TEACHERS

Essays over hoger onderwijs

Voor Kristiaan Versluys

ACADEMIA
PRESS

INHOUD

Over meesterschap	10
LUC VAN DE POELE, ISABELLE LANSZWEERT, PIET RUYSSINCK, FREDERIK DE DECKER, BIEKE MORLION, MAYA CAEN, SIEN UYTTERSCHOUT EN SHARON VAN MUYLEM	
De zevende functie van taal	14
STEF SLEMBROUCK	
Emeritustips	22
LUC VAN DE POELE	
Great teaching: where magnetism meets curiosity	28
ANDREW DELBANCO	
Over waterstofbruggen en stembakjes	32
YVETTE MICHOTTE	
De zetduivel in zijn slaapzak	36
KRISTIEN HEMMERECHTS	
Some Good	42
STACEY OLSTER	
Thuisgevoel in universiteiten van de Oude en de Nieuwe Wereld	46
WALTER PREVENIER	
Literatuur en traagheid	54
ILSE LOGIE	
Not Out of the Blue	62
KOEN GOETHALS	

Lessen van fictieve professoren over universitair onderwijs 66

FREDDY MORTIER

The City and the Mind 82

BRUCE MICHELSON

‘Words, words, words’ 88

DANA GIOIA

In de schijnwerpers: bij het afscheid van een literaire lezer
par excellence 90

HANS BAK

Brief aan professor Versluys 102

ANNELIES VERBEKE

Vinden professoren hun plaats nog? 108

LUDO MELIS

Uitgelezen gereedschap en gezelschap voor
een taalminnende collega 116

MIEKE ADRIAENS, JEAN BOURGEOIS, ANN BUYSSE,
LIEVEN DANNEELS, IGNACE DE BEELDE,
GERT DE COOMAN, PIET DEPREZ, YVES JORENS,
LUC TIRRY, SERGE VAN CALENBERGH, HENDRIK VOS

U heeft twee nieuwe berichten 148

SIEN UYTTERSCHOUT EN KATRIEN BOLLEN

Een ongewoon aanzoek 156

ROSETTE S’JEGERS

- What Else Can We Do for Literature 160
STEFAN HERTMAN
- Kwaliteitsvol wiskundeonderwijs 166
FRED BRACKX
- Goede wijn behoeft geen krans 176
MICHEL TANRET
- Unteaching 180
BART EECKHOUT
- Van giscorrectie naar hogere cesuur bij meerkeuze-examens
aan de UGent 186
JEAN-PIERRE OTTOY, ELIEN SABBE,
LUC VAN DE POELE EN TOON VAN HOECKE
- Over 9/11 en onderwijsactualisering: enkele kritische reflecties 200
LUC TAERWE
- The Future of Qualitative Higher Education 208
LUCIEN BOLLAERT
- Kries Versluys as a Great Teacher 218
GERT BUELENS

INLEIDING

**OVER
MEESTERSCHAP**

**Luc Van de Poele, Isabelle Lanszweert,
Piet Ruysinck, Frederik De Decker,
Bieke Morlion, Maya Caen,
Sien Uyttershout en
Sharon Van Muylem**

November 2008 – *in de Verenigde Staten wint Barack Obama de presidentsverkiezingen. In Gent is Kristiaan Versluys net aangetreden als nieuwe directeur Onderwijsaangelegenheden. De wereld kijkt uit naar verandering.*

Van in het begin wordt het duidelijk dat Kries Versluys dit mandaat zal invullen met passie en dat hij zal ijveren voor de erkenning van gedegen, kwaliteitsvol onderwijs gedragen door gedreven lesgevers. Gaandeweg, als kapitein van het DOWA-schip, zet Kries met volharding en toewijding de koers uit, steeds alert en bereid tot kleine wijzigingen in het traject, maar tegelijkertijd niet gemakkelijk uit zijn lood te slaan. Barack Obama zei: 'If you're walking down the right path and you're willing to keep walking, eventually you'll make progress.' We geloven stellig dat dit ook een van Kries' lijfspreuken is.

Beste meester Kries,

Een meester inderdaad, want dat ben je voor ons geweest, op een manier die ontegensprekelijk getuigt van multiperspectivisme avant la lettre.

Zo heb je ons als *meester-ambachtsman* de waarde van puur vakmanschap getoond, niet door een theoretisch betoog of door uitgebreide argumentatie, maar door zelf te excelleren in datgene wat je zo hoog in het vaandel draagt: meesterlijk lesgeven met hart en ziel en vanuit een natuurlijke passie. En is een magistrale lesgever ook geen master storyteller? Wordt elk verhaal niet net zo veel beter wanneer een *meester-verteller* zich er vol toewijding en bevlogenheid op stort, het waar toepasselijk doorspekt met een vleugje humor en met enkele – al dan niet sappige – anekdotes of het op smaak brengt met een snuifje melancholie

of historisch besef? De schijnbare moeiteloosheid waarmee je die kunst beoefent, blijft ons nog elke dag verbazen.

Als *gamemaster* kostte het je weinig moeite om jouw gezellen – als pionnen heb je ons gelukkig nooit aanzien – een plaats in het spel aan te wijzen, de regels uit te zetten en, waar nodig, als scheidsrechter op te treden. Billijkheid en rechtvaardigheid waren daarbij voor jou belangrijke voorwaarden. Als *meester-tussen-gelijken* voelde je je nooit te beroerd om te luisteren naar onze argumenten, zolang ze maar de nodige steek hielden. Bovendien deinsde je er nooit voor terug om, wanneer de tijd volgens jou rijp was, knopen door te hakken en zelfs in het heetst van de strijd – zoals het een echte leider in het peloton betaamt – letterlijk én figuurlijk een versnelling hoger te schakelen. Als *meester-(be)hoeder* waakte je over je kudde, vond je de juiste woorden bij moeilijke momenten, kregen we van jou de steun en de spreekwoordelijke schouderklop die we nodig hadden. Buiten onze directie waren we vaak fier over de manier waarop je met schwing een leidende of bepalende rol opnam en gevat zei wat moest worden gezegd waar anderen zwegen.

Als een echte *maestro* ben je er steeds opnieuw als geen ander in geslaagd om op virtuoze wijze jouw orkest te leiden. Ook al klonk er soms een valse noot of brak er een snaar, jij haalde de plooiën uit de partituur en stemde de violen. De muzikliefhebber in jou zal dus zeker de toespeeling op de bekende Dylan-song herkennen als we zeggen hoe vereerd we zijn dat we erbij waren terwijl je een stukje van jouw meesterwerk schilderde. Het jouwe is een meesterwerk waaraan je in de loop der jaren en omringd door bevlogen vakgenoten, collega's en vrienden heel verscheidende panelen hebt toegevoegd. Die veelzijdigheid hebben we met veel plezier een centrale plaats gegeven in dit afscheidscadeau voor jou. Dat wij niet de enigen zijn die een oprechte waardering koesteren voor jouw meesterschap mag blijken uit de onverdeeld positieve respons die onze oproep om bij te dragen aan dit liber te beurt is gevallen. We willen dan ook alle auteurs van harte bedanken voor de treffende wijze waarop zij hier hommage brengen aan jou.

Met deze essaybundel, beste Kries, willen ook wij hulde brengen aan jou. Aan Kristiaan Versluys, *meester*, gewoon hoogleraar Amerikaanse letterkunde en directeur Onderwijsaangelegenheden aan de Universiteit Gent. Onder de noemer *Great Teachers* brengt dit liber amicorum een schakering aan academisch-wetenschappelijke, beleidsmatige, introspectieve en dichterlijke beschouwingen samen rond het vraagstuk: ‘Wat is goed lesgeven?’ Een lans breken voor goed kwaliteitsvol onderwijs aan de universiteit is immers de rode draad doorheen jouw academische loopbaan. ‘Docent, wetenschapper en bestuurder Versluys,’ zoals een auteur het omschrijft, ‘zijn chips off the same vintage block!’ De verscheidenheid van al deze essays is een mooie uiting en een terechte erkenning van het multiperspectivisme dat jij belichaamt. Het is trouwens iets wat je zelf nog niet zo lang geleden met een zweem van zelfrelativering maar ook met de nodige *tongue in cheek* als volgt definieerde:

Multiperspectivisme

Eerst dacht ik wat is me

Dat voor een gekerm.

Maar nu begrijp ik de kern van de term.

Multiperspectivisme betekent gewoon ik vergis me.

November 2016 – *de Verenigde Staten nemen afscheid van President Obama; de UGent neemt afscheid van Kristiaan Versluys, directeur Onderwijsaangelegenheden, meester-verteller, meester-ambachtsman, maar bovenal meester-mens.*

– Luc, Isabelle, Piet, Frederik, Bieke, Maya, Sien en Sharon

1

**DE ZEVENDE
FUNCTIE VAN
TAAL**

Stef Slembrouck

Met *Out of the Blue: September 11 and the Novel*, de studie van Kries Versluys over de literaire en andere representaties van 9/11 en wat daarna gebeurde, snijdt de auteur eigenlijk een ‘oud’ thema aan: de complexe samenhang tussen de fictieve werelden van de literatuur en de ‘echte’ wereld waarin alles wat ‘des mensens is’ zich kan voordoen. Deze samenhang kan worden begrepen als een vorm van meerrichtingsverkeer: hoe de echte wereld die van de fictie binnendringt en net daar, in de literaire verwoording, vervolgens zaken over die echte wereld kunnen worden gezegd die in de echte wereld onuitspreekbaar blijken, alsook omgekeerd: hoe de gebeurtenissen in de echte wereld net de voorwaarde vormen voor het literaire gebeuren, maar daarvoor ook te groot kunnen zijn.

Voor de sociolinguïst en discoursanalist, zoals ik er zelf een ben, betekent dit onvermijdelijk dat de vraag gesteld wordt naar de oorsprong van het literaire taalgebruik, wat er nu specifiek aan is en hoe het literaire taalgebruik zich verhoudt tot het alledaagse taalgebruik. Ik kies ervoor deze vraag hier te benaderen vanuit mijn recente lectuur van de roman *De Zevende Functie van Taal* van de Franse auteur Laurent Binet (2015, Éditions Grasset & Fasquelle; 2016, Nederlandse vertaling door Liesbeth van Nes, Meulenhoff). Niet toevallig gaat het om een roman, eigenlijk een *whodunit*, waarin niet alleen de taal filosofische *beau monde* van vooral Parijs in het jaar 1980 wordt opgevoerd (M. Foucault, J. Derrida, P. Sollers, J. Kristeva, B. Henry-Lévy enzovoort), maar waarin tevens het vermeende (fictieve!) manuscript over de zogenoemde ‘zevende functie van taal’ de directe aanleiding blijkt te vormen voor de moord op de semioticus Roland Barthes. Het manuscript zou in zijn bezit zijn geweest, of hij was ermee bezig. De ‘echte’ geschiedenis van het overlijden van Barthes is inderdaad dat hij in april 1980 overreden wordt door een bestelwagen en een goeie maand later in het ziekenhuis overlijdt, maar (zo wil de roman het) het zou eigenlijk om een doelbewuste aanslag op zijn leven zijn

gegaan. Dat de grote inzet hierbij de zevende functie van taal vormt is uiteraard niet toevallig. Het taalfunctioneel model van Roman Jakobson is niet alleen belangrijk voor taalkundigen; ook in literatuurwetenschappelijke en semiotische kringen geniet het bekendheid omwille van zijn definitie van de poëtische functie. Jakobson onderscheidde zes functies (de expressieve, de conatieve, de referentiële, de fatische, de metatalige en de poëtische), waarbij elke functie een dimensie van de taalsituatie op de voorgrond plaatst (respectievelijk de spreker, de hoorder, de buitentalige wereld waarnaar verwezen wordt, het taalcontact, het medium en de boodschap zelf).

Voor zover ik kan inschatten, lokaliseert Laurent Binet het doorgronden van de zevende functie van taal ergens tussen de *semiotiek*, met zijn nadruk op deconstructie en kritische analyse die de fundamenteën van het gezegde en zegbare blootleggen, en de *retorica*, het metier van de praktische overtuigingskracht. De baldadige queeste naar de sleutel tot het ultieme, allesomvattende spreken en de machiavellistische belofte van gegarandeerde *perlocutie* die ermee zou ingelost worden, blijkt in de roman voldoende voor John Searle om tijdens een congres aan Cornell University (niet toevallig georganiseerd door Jonathan Culler) letterlijk twee bloedhonden los te laten op Jacques Derrida. Bijgevolg komt Derrida in 1980 (in plaats van in 2004) weliswaar helemaal fictief en nogal bruut aan zijn einde. De plot wil tevens dat Searle, korte tijd later en overmand door wroeging, zich van een ravijn gooit aan Cascadilla Creek, aan de rand van de campus in Ithaca, waar Cornell University gevestigd is. Ook dit levenseinde is uitermate fictief: voor zover ik gisteren nog kon vaststellen, staat de taalfilosoof als emeritus nog steeds opgelijst bij de *faculty* van de vakgroep Wijsbegeerte aan de Universiteit van Californië, Berkeley. Dat Roman Jakobson *himself* in de tumultueuze scène net op tijd de cassette in handen krijgt en de uitgerolde magneetband met de vermeende opname van het manuscript over de zevende functie met een sigarettenaansteker vernietigt voor het nageslacht, wat bij Searle de schreeuw ‘Roman, don’t do that’ ontlokt, drijft de mysterieuze plot verder de hoogte in. Het is niet direct een daad

die we van deze *éminence grise* zouden verwachten, maar het klopt alvast wel dat Jakobson op dat ogenblik nog steeds onder de levenden is (hij overlijdt pas in 1982). De confrontatie tussen Derrida en Searle in deze roman is natuurlijk niet uit de lucht gegrepen en ook de debatten die in de jaren 1980 tussen de twee taalfilosofen daadwerkelijk werden gevoerd worden uitvoerig geëtaleerd in de roman, niet zozeer in de vorm van effectieve fragmenten uit hun oeuvre of uit lezingen op congressen die echt plaatsvonden, maar veeleer in apocriefe vormen, gemaskeerd als onder meer informele herinneringen door studenten die op het congres aanwezig waren. En laat daar nu net het belang van het literaire (of het gebrek eraan) en de aard van het alledaagse spreken in de 'echte wereld' de inzet van vormen. Ik citeer hoofdstuk 76. Het is een kort hoofdstuk, alles samen één paragraaf aan tekst:

De mogelijkheid dat er wordt geparasiteerd is al aanwezig, zelfs in wat Sarl 'real life' noemt, dat 'real life' waarvan hij, met een (bijna, not quite) onnavolgbaar vertrouwen, zeker weet wat het inhoudt, waar het begint en waar het eindigt; alsof iedereen het onmiddellijk eens kon zijn over de betekenis van die woorden ('real life'), er geen enkele kans is dat erop wordt geparasiteerd, alsof de literatuur, het theater, de leugen, de onbetrouwbaarheid, de hypocrisie, de misser (infelicity), het parasiteren, de nabootsing van real life geen deel van real life uitmaken!

(Rede van Derrida tijdens de conferentie in Cornell, 1980, of gedroomd door Simon Herzog.)

Searle, die hier door Derrida ironiserend fonetisch wordt opgevoerd als 'Sarl', verweet de poststructuralisten dat ze zich te exclusief op het literaire als bijzondere casus richtten en bijgevolg te vaag bleven als het ging om de 'echte' wereld van de alledaagse taalhandelingen. Het niet-ernstige taalgebruik, waar het literaire toe behoort, wordt door analytische filosofen zoals Austin en Searle buiten de taalhandelingstheorie gesitueerd: men

kan er niets over zeggen. NB: *Speech act theory* is gericht op een begrip van de diverse manieren waarop het gebruik van taal geldt als een vorm van sociaal handelen die ingrijpt op het maatschappelijke. Hierop repliceerde Derrida dat de alledaagse wereld waarin taaldaden worden gesteld dan toch wel niet zo eenvoudig in elkaar zit en evenzeer een kwestie is van gelaagdheden, imitaties, verdraaiingen, ficties, machinaties, theatraliteit, persiflage en parodie enzovoort. Jos Defoort maakt in *Het woekerende schrift* (p. 93, 1996, Hadewijch) de vergelijking met valse en echte bankbiljetten. Er moeten eerst bankbiljetten in algemene geldige zin zijn voor men kan spreken van valse, maar al snel blijkt dat alle bankbiljetten naar een bepaald model gemaakt zijn, of ze nu ‘echt’ of ‘vals’ zijn. Er bestaan immers geen andere dan nagemaakte bankbiljetten, waarvan sommige geldig zijn en andere dan weer niet. Dit is een bekende controverse en de bezwaren die Derrida oppert tegen *speech act theory* bevestigen dan ook het perspectief van E. Goffman, die deze inzichten al een heel stuk vroeger formuleert. Voor Goffman kun je het performatieve waarin de alledaagse realiteit tot stand komt, bijvoorbeeld de concrete taalhandelingen die nodig zijn om een activiteit zoals een les in een auditorium te ‘activeren’, niet scheiden van het theatrale en de fictieve werelden die bijvoorbeeld in theaters tot leven worden gebracht – de bedrieger, de acteur en de poseur maken, net als de oprechte, alledaagse en legitieme participant, eigenlijk gebruik van een fundamenteel verwante theatraliteit om een geloofwaardig en betekenisvol *frame* tot stand te brengen, een werkelijkheidskader waarin een activiteit begrepen wordt als behorend tot een herkenbare categorie en waarnaar men kan handelen.

Zonder de dimensie van imitatie kan de taalhandeling nooit als oprecht herkend worden en kan een activiteit niet herkend worden voor wat ze is. Dezelfde herhaalbaarheid maakt de mimetische evocatie van de echte wereld in fictieve literaire werelden mogelijk, met alle mogelijke vormen van interpretatieve ‘spin’ die eraan kunnen worden gegeven. De cirkel rondmakend moeten we daar dan ook, in omgekeerde richting, aan toevoegen dat literaire werelden vaak functioneren als onderliggende lagen die ons gedrag en interpretaties in de buitenliteraire wereld mee

vorm en betekenis verlenen. Een politiek voorbeeld uit voorbije decennia is de wijdverspreide formulering ‘the winter of discontent’, ontleend aan de openingsregels van Shakespeares koningsdrama *The Tragedy of Richard the Third* (‘Now is the winter of our discontent’, 1595 of een paar jaar vroeger). Hiermee werd in 1978-1979 in het publieke debat in Groot-Brittannië een productief interpretatief kader toegevoegd aan de golf van opeenvolgende stakingen onder de Labourregering van James Callaghan tijdens de koudste winter sinds de vroege jaren 1960. Deze periode eindigde in het voorjaar van 1979 met de verkiezing van een Conservatieve meerderheid geleid door Margaret Thatcher, de periode waarin de macht van de vakbonden sterk aan banden werd gelegd.

Terug nu naar *Out of the Blue*. In dit boek, aldus Brooke Horvath in haar review (ANQ, 2010, 23(3), 201-205), interpreteert Versluys de terreuraanvallen van 11 september als:

(...) ‘a limit event that shatters the symbolic resources of the culture and defeats the normal processes of meaning making’ (p. 1), a traumatic event of global proportions from which we cannot hope to recover until the means has been found to convert ‘traumatic memory’ into ‘narrative memory’: the restoration of the ‘network of significations’ (p. 4) that collapsed along with the Twin Towers.

Versluys bestrijkt een gamma aan tekstuele weergaven en beschouwingen (literaire, zeven romans en een aantal korte verhalen, naast niet-literaire representaties, onder meer telefoongesprekken en teksten uit de brede respons die volgde: journalistieke, politieke, biografische, poëtische enzovoort). Horvath vervolgt haar bespreking van het boek:

The questions raised by this survey are several and profound. How does one write about the unspeakable? How does one presume to speak for the victims, let alone those who perpetrated the attack, without sensationalizing, cheapening, or exploiting the event? How does one avoid preaching hatred? How does one dare to make art from

an event to which the only decent response may be silence? Where does one grope for an explanation that is both ethical and curative?

In tegenstelling tot deze sobere vaststellingen over zowel betekeniskaders die onvindbaar blijken als kaders die hun logica opleggen (de wereld van de literaire verbeelding ontsnapt hier niet aan), ontbreekt het Laurent Binet hoegenaamd niet aan *culot* en *audace*. Hij scheidt een duivels genoeg in bagatelliserende en ridiculiserende plotwendingen en neemt uitvoerig loopjes met de intellectuele en kleinmenselijke geschiedenis van de zogenoemde *linguistic turn* en haar centra in Parijs, Bologna, Cornell en Berkeley. Dit staat echter een groeiend aantal *sobering realisations* niet in de weg, zoals op pagina 334, wanneer Michel Foucault het woord neemt tijdens de uitvaart van Derrida:

De Roman is een soort dood; van het leven maakt hij een lot, van de herinnering een zinvolle daad en van de duur een gerichte en veelbetekenende tijd.

Bayard [de politie-inspecteur/ SS] vraagt Simon [Herzog, de semioticus/SS] waarom Foucault over de roman praat.

Simon zegt dat het vast een citaat is, maar hij stelt zichzelf die vraag ook, een beslist angstwekkende vraag [voor een romanpersonage/SS].

Het mes snijdt aan twee kanten. Het gieten van werkelijkheid in literaire representaties kan net zo goed voor een gesloten doos zorgen, onontkoombare logica's en een wereld die causaal alleen maar gericht is op waar de plot heen leidt. Binet confronteert de lezer met de risico's die verbonden zijn aan de werkelijkheidscreërende capaciteit van fictionele werelden. Voor sommige lezers sterft Derrida misschien wel echt in 1980. Als lezer word je al snel wakker geschud: je hebt voortdurend de neiging om wat je leest aan de hand van andere bronnen te verifiëren. De tekst wordt niet langer op *face value* vertrouwd – eigenlijk een niet-literaire reflex. Maar als een fictie ervoor kan zorgen dat een sterfdatum van een echt bestaande persoon wordt gewijzigd, dan is de logische conclusie

dat ook een romanpersonage kan beseffen dat hij in een plot is terechtgekomen, in dit concrete geval: een angstaanjagend besef dat de auteur hem mogelijks naar het leven staat. Pagina's verderop ontsnapt Simon Herzog nipt, maar behendig, aan een fronton dat loskomt van de gevel en dat voor zijn voeten stukvalt.

Hij priemt zijn vinger naar de arme schoenpoetser, maar hij richt zich natuurlijk niet tot hem als hij agressief uitvalt: 'Als je me aan het eind wilt doden, zul je een beetje beter je best moeten doen!' En als de romanschrijver een boodschap voor hem heeft, zal hij zich een beetje duidelijker uit moeten drukken, denkt hij woedend. (p. 428)

Waarom *Out of the Blue*? En, waarom *De zevende functie van taal*? Ondanks de fundamenteel verschillende uitgangspunten en aanpak, zoeken beide de grenzen op waar de literaire verbeelding, in relatie tot de wereld van de 'echte' gebeurtenissen, al dan niet toe in staat is.

Kries Versluys was mijn allereerste *tutor* voor Engelse letterkunde, in 1985, toen ik mijn Germaanse studies aanvatte aan de UGent en Kries, net gedoctoreerd in Harvard, aan de slag ging als assistent. Ik herinner me Kries als een gepassioneerde, maar ook vooral degelijk en relevant lesgever. Onze academische loopbanen bleven later ook op allerlei manieren verweven met elkaar. Ik denk nog steeds met heel veel genoegen terug aan die eerste reeks colleges en oefeningen, en de richting die ze me hebben gegeven. Ik heb later voluit voor de taalkunde gekozen, maar wie deze keuze helemaal doortrekt in een wetenschappelijk programma van hoe taalgebruik functioneert in een maatschappelijke context stoot vroeg of laat weer op die vraag naar het theoretische en empirische raakvlak met het literaire – enerzijds de aard en rol van taal in het literaire en anderzijds de aard en rol van het literaire in het alledaagse taalgebruik en onze alledaagse niet-literaire werkelijkheid. Deze vragen heb ik in dit stuk eerder speels en cursorisch opgevoerd in een aantal reflecties bij de *whodunit* van Laurent Binet. Ik vertoef met deze vraagstellingen echter in excellent gezelschap: Roman Jakobson, Dell Hymes, Erving Goffman en ... Kries Versluys.

Uitgeverij Academia Press
Prudens Van Duyseplein 8
9000 Gent | België

www.academiapress.be

Uitgeverij Academia Press maakt deel uit van Lannoo Uitgeverij,
de boeken- en multimediodivisie van Uitgeverij Lannoo nv.

ISBN 978 90 382 2659 0
D/2016/4804/181 | NUR 840

Great Teachers. Essays over hoger onderwijs voor Kristiaan Versluys
Gent, Academia Press, 2016, 222 p.

Eerste druk, 2016

Eindredactie: Luc Van de Poele, Isabelle Lanzweert,
Piet Ruysinck, Frederik De Decker, Bieke Morlion,
Maya Caen, Sien Uytterschout en Sharon Van Muylem
Vormgeving cover: Stéphane De Schrevel
Vormgeving binnenwerk: Studio Lannoo
Zetwerk binnenwerk: LetterLust | Stefaan Verboven

© UGent
© Uitgeverij Lannoo nv, Tielt
© Illustraties: Dirk Uytterschout

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden
verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van
druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder
voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.